

8. Трите степени

И тъй, братя и чеда мои, — започна с благия си глас Григорий Синаит, след като послушниците Сергьо и Климент събраха трохите от общата трапеза и ги хвърлиха пред прага на птичките, а подвижникът, който бе чел евангелието през време на обедата, се поклони нему и на по-старите братя, — законът на духа действа и говори в сърцето, а законът на буквата се извършва в плътта. Първият освобождава ума от греха и смъртта, а другият създава фарисеи, плътски разбиращите и извършващи Божиите повеления хора, ония, които изпълняват всичко за пред людски очи. За закона на духа нека поговорим, братя мои.

Старецът замлъкна за малко, а монасите се настаниха по-добре върху дървените столове с радостни лица. Братята седяха в широката светла горница с варосани стени и утъпкан под около дълга и тясна трапеза. Седяха подред според годините и подвижничеството: от двете страни на преподобния се редяха отец Варсануфий и другарят на Григория Синаита отец Герасим от Еврип, — негова поразителна черта, с плешива глава и сиви очи, — по-нататък идваха: слепият старец Аарон и болнавият отец Иларион, у когото преспа Теодосий, а после — по-млади и по-нови монаси. Сам Теодосий седеше заедно с един мършав и неспокоен калугер, който бе дошъл с него от Търново. Добророман се намираше най-далеко, до самата врата, между неразделните си спътници — Григорий доброписеца и калугера Йосиф. На каменно огнище с едва окаден свод горяха няколко цепеници и оттам идваше мек топлик. Когато двамата послушници отвориха вратата, отвън нахлу студ и се мярна обителта, покрита с рохкав сняг. Под бялата покривка местността изглеждаше променена: сякаш планините бяха дошли поблизо, а канарата с трите пещери се бе смалила и разтеглила. Между пещерите и реката имаше сега висока кула, оградена с гъста засека. Снегът падаше безшумно на едри парцали и здрачаваше далечините, ала все пак се виждаше ясно как на върха на кулата пазеше човек, сгушен в дълъг клашник. От килийките излизаха тънки струйки дим, които се губеха в сивото небе, като че ли белите снежинки попиваха дима в себе си.

— Три степени трябва да премине безмълвникът, за да освободи духа си от греха, а душата му, свободна от затъмнение и веществени склонности, да стане свършено умна по природа, както е бил Адам до грехопадението. Комуто се удаде да достигне това, той ще види своето възкресение преди очакваното общо възкресение и ще каже с думите на апостола: «В тялото ли съм, или не — не зная.» Първата степен — издигна гласа си Григорий Синаит и палецът на дясната му ръка отпусна няколко зърна от броеницата, която той непрестанно прехвърляше върху скута си — е алфа на базмълвничеството, притвор на храма, долно стъпало от оная стълба, която праотецът наш Яков видя изправена между небо и земя. С три думи така може да се изрази тая степен: отдалечение от мирския живот, пустиннолюбие и труд. Хубаво е за инока да избегне съблазни и всякакви прелести, хубаво и попълно са пост и изнурение на тялото чрез непрестанен труд. Ала това не е всичко, нито е достатъчно. Когато аз, братя мои и чеда, изброих в Крит пред блаженопочившия Арсения тия три добродетели на монашеското житие, той се само усмихна. «Духът търси духа» — говори апостол Павел, а онзи, който е избягал от света в пустинята, яде овощия и мед и със своите ръце прави кошници или дълбае икони върху абанос, убива плътта си, а не освобождава своя

дух от телесната тъмница. Не в мъртвата плът, а в живата като в чрево материнско ще покълне духът. Защото оня, който убива плътта като греховна и нечиста, става съобщник на богомерзките манихеи и богомили. «Сатана създаде плътта» — говорят еретиците. Бичувайте врага, братя и чада мои! Бог направи Адама чист и плътта и душата човечески бяха създадени от пречистите му ръце. Докато между Създателя и човека имаше единение, душата и плътта бяха сгрени от светлина. Тази именно светлина и първоначална чистота се помрачиха от грехопадението Адамово. Тогава душата се подчини на страстите, а тялото се уподоби на животните. От това време и адът човечески, отделен от Бога, започна да блуждае навсякъде като бродник. И тъй, — завърши преподобният с малко уморен глас и приведено чело, — безмълвникът се старае да възвърне на човека първоначалното единение с Божеството. Ето конечната цел на неговите подвизи! За да достигне това блажено слияние, истинският безмълвник минава през втората степен.

— Втората же степен — започна пак след кратко мълчание старецът и малките му бляскави очи обходиха всички подвижници, сякаш всекиму искаха да вдъхнат искра от своя вътрешен огън — е умната молитва. Безмълвникът, който е преминал през действителните добродетели на първата степен, прилича на златотърсач, който е изровил яма в земята, а златото не е още намерил. Въръжен само със съзерцателните добродетели на умната молитва, той ще отвори златната жила под пръстта и камъните. Умната молитва е лопата и лом в ръцете на безмълвника. — И Григорий Синаит повиши отново гласа си при тия думи. — Тя е свързана направо с духа като дете с майка си и се явява истинска негова благодат. Ако искаме да познаем безпогрешно истината, нека потърсим молитвата, съгряваща и радваща ума и запалваща в душата любов към Бога и към хората. Едни учат да се произнеса молитвата с уста, други — с ума. Аз ви съветвам отначало и двата пътя, защото понякога умът не е способен да вещае, други път — устата. Ала когато безмълвникът привикне на своето дело, умът ще преуспее и ще получи сили от Духа да се моли с цялото си същество напрегнато и мълчаливо. Тогава безмълвникът не ще има нужда от устно молитствувание или псалмопение, защото гласът ни е даден поради нашата грубост и недодяланост, а нашият химн към Бога трябва да е ангелски, не плътски. И тъй, моли се в мълчание в своя ум и в своето сърце и твоята молитва ще бъде наистина действие на вярата и изходна точка на безмълвничеството. А когато поради умната молитва безмълвникът се сподобие с духовно просияние и разтвори всички прозорци на душата си за съзерцанието, ставайки по-голям от себе си, все по-ясно и чисто ще вижда същинската природа на нещата, не както постановява външната мъдрост, която говори от корема и бяга подир сянката. Онова, за което умът дотогава не би могъл и да си въобразява, ясно му се открива сега и съзерцава «еже око не виде». Тогава, както в началото казах, душата, свободна от всякакви затъмнения и веществени склонности, става тъй умна, както е бил Адам преди грехопадението, и намира насадената в нея от изконно време светлина. Станалият по дух подобен на Бога човек гледа естествено и просто на тайните и загадки Божии. Който е достигнал това състояние, е преминал вече в третата степен, де царува блаженство неизчерпаемо, живот безпечален и безсмъртен, тишина и мир, от нищо непомрачавани, пиянство на Духа. Ето как чрез послушание и умна молитва безмълвникът достига до единение с Божеството и Го вижда въплътено в светлина, нетленна и несътворена, както е била самата Таворска светлина.

Григорий Синаит свърши думите си със съвсем слаб глас, ала всички подвижници слушаха тъй, сякаш ловяха звуковете още от устните на преподобния и сами ги събираха в слова. В огнището огънят прегоряваше и горницата изстина, но никому и на

ум не дойде да стане и да притури дърва на пламъка. Когато старецът се повдигна от мястото си, повдигнаха се и другите иноци. Всички лица бяха просветлени и побелели. Никой не проговаряше със съседа си, никой с око не търсеше ближния, като че ли всеки гледаше своята душа и търсеше Бога в себе си. Сам преподобният вече не погледна своите съпостници. Неговият поглед сякаш се обърна навътре. Свърши словата си и едновременно свърши и всички пътища, които отвеждаха до другите хора, и отсега нататък започваше онова, «що окото не е видяло».

След излизането на Григория Синаита всички подвижници се запътиха към своите килии — кой сам, кой със съпостниците си братя и послушници — и по пътеките вървяха на редки редици като сенки един на друг. Теодосий даде път на всички монаси и остана последен пред вратата на трапезарията. Той дълго гледа черните сенки на братята, които се разпръснаха по всички посоки като пчели след зимния сън в кошера.

Снегът продължаваше да вали на едри парцали. Белият цвят обви самотния инок с някаква нежна тъкан, зад която той се щещаше да бие само сърцето си. Като че бе замръзнала река, ала под тънкия лед течаха и шуртяха нейните струи. Тъй и в неговото сърце преливаше кръвта — тихо и радостно, с живоносен ромон. Цялото негово същество тръпнеше от тази бяла миротворна тишина.

© 2001—2005. **Православна беседа.** Части от четивата могат да се цитират при посочване на адреса на сайта (<http://pravoslavie.domainbg.com>). Цялостното преиздаване на текстове в печатно тяло или в електронен вид — само с писмено разрешение от редакцията.